

La nova amenaça nuclear

A tot el món hi ha 17.000 caps nuclears preparats per ser disparats.

Quan l'abril de 2010 Barack Obama i Dimitri Medvedev van signar l'anomenat START III, una part de l'opinió pública va respirar alleujada. Amb aquella encaixada de mans que es va escenificar a Praga, els presidents dels Estats Units i de Rússia es comprometien a eliminar en set anys

el 30% dels seus respectius arsenals nuclears. Era l'acord de desarmament nuclear de més volada dels darrers 20 anys, un passaport cap a la distensió de les dues superpotències que, durant la Guerra Freda, van mantenir el món amb l'ai al cor. Un any abans, i també de la capital de la República Txeca estant,

Barack Obama s'havia compromès a reprendre els esforços per la reducció armamentística i, per la via de la persuasió, convèncer l'Iran de la necessitat de congelar les seues ambicions nuclears. El president nord-americà fins i tot va anar un pas més enllà i va assegurar que el món renunciaria, en el termini

d'una generació, a les armes nuclears. Foren en part aquestes declaracions de bona voluntat les que li van valer el seu Nobel de la Pau.

Han passat cinc anys d'aquella signatura i quasi mig segle des que, l'any 1968, els cinc membres permanents del Consell de Seguretat de les Nacions Unides van signar el Tractat de No Proliferació d'Armes Nuclear (TNP). I més enllà de la retòrica benintencionada, els fets demostren, tots i tots, que aquelles paraules d'Obama no foren altra cosa que declaracions utòpiques. En els últims anys s'està produint una escalada armamentística que obri un escenari inquietant de cara al futur més immediat. L'amenaça nuclear, que els més optimistes van creure dissipada amb les polítiques dissuasòries d'EUA i Rússia, torna a enterbolir l'escenari internacional, amb l'agreujant que, en aquesta ocasió, hi ha més participants disposats a jugar la partida. I són, a més, menys fiables i inestables que en el passat. O, cosa encara més inquietant, potser són massa dèbils per assegurar que el seu arsenal no caurà en mans de grups radicalitzats. I és que, a pesar que el món continua consolant-se amb la idea que la destrucció mútua assegurada ja no és una possibilitat, el risc que algú en algun punt del món utilitze una arma atòmica creix a gran velocitat, segons alerten els experts. És cap a l'Iran que se solen enfocar les mirades més acusadores –només cal haver seguit els discursos de Benjamin Netanyahu al Congrés dels Estats Units durant la visita de principis d'aquest mes–, però l'amenaça és molt més difusa que això. I és aquí, latent.

La desconfiança atòmica. Significa això que hem tornat a un escenari com el de la Guerra Freda? Doncs en part sí, i en part no. La cursa per dotar-se d'ogives que va caracteritzar aquell període no té parangó. Si ho comparem en termes absoluts, França, Rússia, Regne Unit i Estats Units han reduït el seu arsenal de manera significativa. Però, tot i això, continuen atresorant arsenals gegantins, molt especialment Amèrica del Nord i Rússia. Per la seua banda, Xina, Índia, Corea del Nord, Pakistan i Israel estan incrementant les

El pressupost de defensa de Rússia ha crescut un 50% des de 2007 i quasi un terç es destina a armes nuclears. Obama ha demanat 350.000 milions de dòlars al Congrés per posar en marxa, durant la pròxima dècada, un programa de modernització del seu arsenal; Xina ha incrementat notablement les seues partides destinades a submarins i bateries mòbils per a míssils. El Pakistan acumula desenes d'armes nuclears per compensar la seua inferioritat respecte a l'Índia en el camp de batalla. Els experts avisen: som a les portes d'una nova era nuclear més perillosa i inestable que aquella de la Guerra Freda.

seues reserves, encara que a nivells molt inferiors als de les dues superpotències atòmiques.

Segons l'organització nord-americana Arms Control Association, a hores d'ara els nou països amb capacitat nuclear acumulen 10.000 caps nuclears actius, dels quals més d'un 90% pertanyen a Rússia i els Estats Units. A aquestes ogives nuclears llestes per ser utilitzades, s'han de sumar aquelles que, d'acord amb els successius tractats STAR, figuren en la reserva. Aquestes armes, retirades però relativament intactes, estan emmagatzemades esperant un desmantellament que no acaba d'arribar. Si se suma l'arsenal actiu i retirat, l'Arms Control Association calcula l'existència de 17.000 caps nuclears a tot el planeta. O el que és el mateix, 17.000 projectils amb capacitat de provocar la devastació total al seu voltant.

Més importants que les xifres resulten les estratègies de llarg termini: lluny de la desaparició que va pronosticar Obama en el termini d'una generació, tots aquests països tenen incorporat l'aspecte nuclear com una part essencial de la seua estratègia de seguretat nacional i internacional. I hi estan esmerçant esforços econòmics d'ampli abast.

Addició als projectils. A pesar de les seues promeses a Praga, l'administració Obama ha apostat fermament per l'opció nuclear i ha deixat en paper mullat el tractat START. A finals del seu primer mandat va llançar un seguit de projectes valorats en 335.000 milions de dòlars per als pròxims 10 anys. El pla es concretava en la construcció de 12 submarins nuclears per al transport de SLBM (míssils nuclears llançats des de la mar). Cada nau disposaria de 24 míssils amb 200 ogives múltiplex. A més, contemplava la construcció de 100 bombarders nuclears i 400 nous ICBM. En aquesta cursa poc publicitada per mantenir l'esma nuclear, Rússia no li ha anat darrere. Des de l'any 2007 el seu pressupost de defensa ha crescut un 50%, i un poc més d'un terç del total invertit s'ha destinat a armes nuclears. La Xina, que durant anys fou un agent menor en aquest camp, està fent mans i mànegues per millorar posicions. De la seua obsessió per acaçar les superpotències parla molt bé el fet que la seua despesa militar s'estiga incrementant un 10% cada any. I una part significativa d'aquests diners s'inverteixen en

Dalt, Signatura del Tractat START III entre Barack Obama i Dimitri Medvedev. Baix, d'esquerra a dreta, Hassan Rouhani, president d'Iran; Benjamin Netanyahu, primer ministre d'Israel i Kim Jong Un, president de Corea del Nord.

tecnologia nuclear. Per la seua banda, i amb molta menys repercussió mediàtica, França i Gran Bretanya continuen

mutatis mutandis adequant-se als nous temps per no perdre el seu rang en l'escalfó nuclear.

Veterans nuclears a banda, l'atenció mediàtica ha tendit a centrar-se en els nousvinguts. L'abast dels plans nord-

Tractat de No Proliferació, un arma de doble tall

El Tractat de No Proliferació d'Armes Nuclears (TNP) fou impulsat pels Estats Units i la Unió Soviètica amb l'objectiu exprés de deturar la proliferació d'armament nuclear, a la vista del seu poder destructiu. Des que es va signar l'any 1968 ha esdevingut una peça clau del sistema de seguretat col·lectiva i un pilar bàsic de la pau i l'estabilitat mundial. Aquell acord d'abast internacional va suposar una fita fo-

namental en la cursa intimidatòria que protagonitzaven les dues superpotències de la Guerra Freda. Per primera volta, la Unió Soviètica i els Estats Units explicitaven davant la comunitat internacional el seu rebuig per aquesta eina intimidatòria. Paradoxalment, però, el mateix text del Tractat reconeix implícitament el dret de cinc països (Estats Units, l'URSS, Regne Unit, França i Xina) a disposar d'arsenal nuclear. A la pràctica això significava un intent de consagrar l'*statu quo* i perpetrar una situació de desigualtat entre els Estats legítimats a tenir l'opció nuclear i els no legítimats.

El 90% de les ogives nuclears que hi ha al planeta pertanyen a Rússia i EUA

coreans continua sent una incògnita però la simple insinuació de l'existència d'armament nuclear a mans del règim de Pyongyang és un element desestabilitzador per a la zona. Les fanfarronades de Kim Jong Un, que ha avisat veladament de la possibilitat d'iniciar un atac atòmic contra els Estats Units, sonen més a retòrica bel·licista que no a perill real, però, malgrat tot, la comunitat internacional no es refia de l'enigma nord-coreà. Tot i que Pyongyang guarda amb un hermetisme absolut els seus plans, es calcula que disposa de diversos míssils de mitjà i llarg abast: el Nodong, el Taepodong 1, el Musudan i el Taepodong 2, que segons els experts podria recórrer una distància de fins a 6.000 quilòmetres i, per tant, caure en sòl nord-americà. El míssil Mtusudan, per la seua banda, té a tir l'illa japonesa d'Okinawa i les bases que els Estats Units tenen al Pacífic. Veritat o mentida, realitat o simulacre, una cosa és segura: Corea del Nord és el més descontrolat dels alfils nuclears que hi ha sobre el tauler. Però no és l'únic. El serveis secrets israelians diuen que tenen informació detallada sobre els intents de Baixar al-Assad de dotar-se d'una bomba nuclear, amb l'ajuda, precisament de Corea del Nord. La possibilitat que aquest arsenal sirià caiga en mans de grups

radicalitzats i fora de qualsevol control diplomàtic, com en el cas de Pakistan, preocupa la comunitat internacional.

Per la seua banda, l'Iran porta camí d'entrar en la pleta de la vigilància internacional si Israel o els senadors republicans nord-americans no torpedinen el seu ingrés. La possibilitat d'arribar a un acord entre l'Iran i els Estats Units sembla més prop que mai però encara resten entrebancs que s'han de superar. Tenen de temps fins al 31 de març. L'objectiu de l'administració Obama, que es juga bona part del seu crèdit polític internacional en aquesta maniobra, és congelar la part militar del programa nuclear durant els pròxims deu anys. Durant aquest període, l'Iran només podrà tenir combustible nuclear d'una puresa molt inferior a la necessària per fabricar bombes atòmiques. Si s'aconsegueix tancar l'entesa serà un dels pocs objectius assolits d'entre els que, durant la signatura del START III, es va marcar Barack Obama.

Evitar l'Armageddon. Tot plegat inaugura un escenari nou molt més difícil de gestionar. Durant la Guerra Freda les dues parts en conflicte estaven compromeses amb l'aspiració etèria de l'estabilitat internacional. En aquest sentit, les armes nuclears eren percebudes més com una manera de preservar l'*statu quo* que no de desafiar-lo. A pesar de la retòrica, tant els líders nord-americans com els soviètics van fer gala de la seua aversió per les situacions d'extrem risc, conscients com eren que un atac puntual podia desencadenar allò que va batejar-se com la Destrucció Mútua Assegurada. Protocols com ara l'ús del telèfon roig va servir per gestionar crisis per greus que aquestes semblaren.

Potències nuclears emergents persegueixen fer saltar pels aires l'ordre existent

Ara, coincideixen tots els experts, aquesta nova era nuclear és construïda sobre fonaments molt més inestables. A pesar que es comptabilitzen menys caps nuclears que en el passat, la possibilitat que algú preme el botó nuclear és més alta, la qual cosa incrementa la sensació de risc.

Molts dels factors dissuasius que eren efectius durant la Guerra Freda s'han debilitat o han deixat d'existir. Un d'ells és l'acceptació mútua de l'estabilitat estratègica com a objectiu desitjable i desitjat per totes les parts. Algunes de les potències nuclears emergents persegueixen fer saltar pels aires l'ordre existent tant a nivell regional com global. Tant la Xina com Rússia estan insatisfetes amb un estat de les coses que, consideren, ha estat dissenyat d'acord amb les necessitats d'Occident. I les petites potències nuclears ambicionen demostrar per la via de la força que elles també hi compten. Això per no parlar de la possibilitat que el control de les armes nuclears caiga a les mans d'algun grup descontrolat.

Amb aquest estat de coses, es multipliquen les veus que aposten per articular noves formes de dissuasió. Hauran de ser, òbviament, estratègies noves, però dissuasives al cap i a la fi. La nova doctrina hauria de passar, necessàriament, perquè les grans potències

Sobre el paper, el TNP suposa que els països posseïdors d'armes nuclears es comprometen a no transferir a altres països aquestes armes, així com a no facilitar-los la tecnologia i els equips necessaris per desenvolupar aquest tipus d'armament. L'article quatre contempla, en canvi, que els països amb capacitat nuclear poden facilitar a la resta d'Estats que hagen subscrit la TNP tota l'ajuda necessària per al desenvolupament d'energia nuclear quan aquesta transferència tinga finalitats pacífiques. Tots els Estats signants han de comprometre's a subscriure acords de supervisió amb l'Organisme Internacional de l'Energia Atòmica

(OIEA) amb l'objectiu d'assegurar que els programes no tenen finalitats militars.

L'altra pota del TNP és la relacionada amb la contenció i la reducció d'aquells agents que ja disposen d'aquest armament. Així, el text del TNP contempla que aquests països s'han de comprometre a "celebrar negociacions de bona fe sobre mesures eficaces relatives al cessament de la cursa d'armaments nuclears en data propera i al desarmament nuclear". Aquestes negociacions, a més, han de conduir a un "tractat de desarmament general i complet sota estricta i eficaç control internacional".

L'estat de la qüestió: a cadascú les seues bombes

■ **ESTATS UNITS.** És l'únic país que ha utilitzat armes nuclears en un conflicte bèl·lic (Hiroshima i Nagasaki). Durant la Guerra Freda va arribar a tenir 35.000 armes atòmiques. Té un arsenal molt poderós, format per 2.150 ogives nuclears, de les quals 1.950 són estratègiques, això és, de llarg abast o intercontinentals, a banda de 2.800 més en reserva i unes 3.000 emmagatzemades a l'espera de ser desmantellades.

■ **RÚSSIA.** És el país amb l'arsenal més gran d'armes nuclears de tot el món, tant en actiu com en reserva. Durant la Guerra Freda va arribar a acumular-ne 45.000 unitats. L'any 2012 disposava de 4.430 ogives nuclears actives (2.430 de les quals són estratègiques), a més d'un 5.500 a l'espera de desmantellament.

■ **FRANÇA.** Va fer la seua primera prova nuclear el 1960, any a partir del qual va desenvolupar el seu propi arsenal nuclear, si bé aquest fou parcialment reduït durant la Guerra Freda. En l'actualitat compta amb 300 caps nuclears, tot de llarg abast, en un sistema basat en submarins amb míssils balístics i míssils aire-terra.

■ **XINA.** Fou el primer país asiàtic que va desenvolupar i provar aquest armament. Compta amb 240 caps nuclears, dels quals 180 són de tipus estratègic. A pesar dels esforços en despesa, està molt lluny de les superpotències nuclears.

■ **ISRAEL.** La situació geoestratègica d'Israel ha provocat que aquest país haja tractat de bastir un programa nuclear ben ambiciós. Amb tot, es calcula que el seu arsenal el formen uns 200 caps de llarg abast.

■ **REGNE UNIT.** Va realitzar la primera prova nuclear l'any 1952, de resultes de la seua col·laboració amb els Estats Units en el *projecte Manhattan*. En l'actualitat, manté un arsenal d'uns 250 caps (160 dels quals estan actius), desplecats en les seues flotes submarines i caçabombarders.

■ **PAKISTAN.** Com en el cas d'Israel, el Govern de Pakistan no proveeix informació sobre la magnitud del seu arsenal però es calcula que es compon d'entre 70 i 90 caps, dels quals 60 són estratègics.

■ **ÍNDIA.** Com Pakistan, es calcula que l'Índia disposa d'una seixantena de míssils estratègics, d'un arsenal que oscil·la entre els 60 i els 80.

■ **COREA DEL NORD.** Compta amb menys de deu míssils estratègics.

mostren un compromís més ferm amb la no-prolifерació. Es tracta de predicar la doctrina, però també practicar-la amb polítiques i mesures més visibles i constatables. Cap diplomàcia nuclear no funcionarà si els qui tenen la paella pel mànec no prediquen amb l'exemple i abandonen la seua superioritat moral.

L'esperança d'aconseguir un món lliure d'armes nuclears és encara lluny de ser veritat. Mentre les relacions

entre les grans potències siguen inestables; les rivalitats regionals romanguen irresoltes; i els països discols continuen percebent les armes nuclears com una manera d'intimidat els seus adversaris, els incentius per mantenir i donar ales a l'arsenal superarà qualsevol altra consideració. I el botó nuclear estarà sempre preparat per ser premut.

Violeta Tena

Com és possible que més d'un segle després de la signatura del Tractat de No Proliferació (TNP) i cinc anys després de la signatura del START III al món hi hagen encara 17.000 caps nuclears actius?

—És una mostra de que els avanços es produeixen molt lentament i que les prioritats de les potències són els que són. La situació en la què estem posa en evidència que més enllà de la retòrica es donen molts pocs passos cap al desarmament. Que hagen existit aquests tractats és molt important perquè ha permès que passem d'un escenari internacional on hi havia 50.000 caps nuclear durant la Guerra Freda als 16.000 actuals. Com a efecte positiu, doncs, els tractats han suposat una disminució dels caps. Com a efecte negatiu, han comportat una certa invisibilització de les armes nuclears. L'opinió pública és poc conscient de l'amenaça nuclear.

Mig segle després de la signatura del TNP és evident que les potències nuclears no han fet els deures. La primera part del TNP sí s'ha complert perquè ha impedit que nous països accediren a armes nuclears, si bé hi ha casos puntuals. El canvi, la segona part del TNP que contempla que les potències nuclears avancem cap al desmantellament, és paper mullat. Aquest incompliment és una mostra de la irresponsabilitat dels Estats Units, Rússia, Xina, Gran Bretanya i França.

—Quines possibilitats hi ha de que un país estiga disposat a desmantellar el seu arsenal nuclear quan aquest és un element essencial de la seua posició estratègica al món?

—Les potències nuclears recolzen la seua política internacional en la seua condició nuclear i per tant no volen renunciar-hi. No se n'adonen que fent això estan enviant un discurs terrorífic a nivell pedagògic. Les potències nuclears estan enviant al món el missatge de què és bo tindre armes nuclears perquè et dona protagonisme. La credibilitat dels països nuclears per donar lliçons a països que no ho són però que, sospites, tenen l'aspiració de tindre'n, és molt escassa. Amb la seua falta d'acció a favor del desmantellament, donen ales a països com Iran o Corea del Nord.